

«Teknolojik Gelişim ve Basının Rolü»

Prof. Dr. Nermin ABADAN

Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Öğretim Üyesi Prof. Dr. NERMİN ABADAN «TEKNOLOJİK GELİŞİM VE BASININ ROLÜ» konusunda aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

«Teknik terimi, nötr bir tanımlama ile, insanoğlunun tabiata ya da insanlara hükmetmek için icap ettiği âlet, makine ve benzer maddî araçların tümü için kullanılır. Bir başka tanımlama, kavramı daha geniş tutarak, kişilerin yönetimini sağlayan sosyal teşkilâtlandırmayı da bu terime ithâl etmektedir.

Şurası tartışma götürmüyor ki son birbuçuk yüzyılda insanlığın biriktirmiş olduğu icat hazinesi insanların yaşama koşullarında olağanüstü değişiklikler yaratmıştır. Telefon, otomobil, uçak, film, radyo ve televizyon ile sunî iplik gibi altı dev endüstrinin hepsi ancak 1910 dan sonra hızlı bir gelişime kavuşmuştur. Hele İkinci Dünya Savaşından bu yana boyut ve ölçüleri henüz tamamen belirmemiş bulunan şu dört önemli icat:

1 — ELEKTRONİK TÛP

Halk dilinde elektronik göz olarak bilinen bu araç insan gözünün gördüğü her şeyi yakaladığı gibi, onu görmediğini de görüyor. Sahte parayı insandan daha güvenilir şekilde tefrik ediyor, insandan farklı olarak yorulmuyor; geleni gözle görmeden seziyor ve örneğin kapıları otomatik olarak açıyor, fabrikalarda hatalı eşyayı bulup ayırt ediyor v.s..

2 — COMPUTER - ELEKTRİKLİ BEYİN VE İBM KARTLARI,

3 — UZAY ARAŞTIRMALARI

Önümüzdeki on, onbeş yılda çapı henüz tahmin edilemiyen birçok köklü değişmeler daha yol açacaktır. Böylece denilebilirki bu «TEKNİK İHTİLÂL» sosyal hayatımızı alt üst etmiş bulunmaktadır. Şu ka-

dar ki yirminci yüzyılın gözlenen diğer kesimlerinde olduğu gibi, bu alandaki değişimler eşit bir ölçü içinde gelişmemiştir. Dolayısı ile gelişme halindeki ülkeler ile, ileri derecede endüstrileşmiş ülkeler arasındaki açıklık büsbütün artmıştır.

Bir bakıma denebilir ki, iç yapıları çok farklı olan bu ülke bloklarını ayıran başlıca ölçü teknik gelişmedeki düzey farklılığıdır.

Yakın bir gelecekte gerçekleşmesi beklenen çeşitli yeniliklere geçmeden önce, bugüne dek erişilen teknik gelişmenin sosyo ekonomik yapılar ve kültürel hayata yapmış olduğu etkileri kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.

1 — SOSYO . EKONOMİK YAPILARDAKİ DEĞİŞME

Teknik ihtilâl geniş bir ekonomik değişikliğe sebep olmuştur. Bu değişiklik kendini herşeyden önce istihşâl ve istihlâk seviyesinde göstermektedir. Teknik ilerleme sayesinde insanoğlu tabiata hakim olmağa ve istihşâli görülmemiş hadlere çıkarmağa başlamıştır. İnsanlık ilk defa yoksulluktan ve açlıktan kurtulmanın yolunu öğrendi. Ancak bütün bu ilerlemenin nimetleri yine sadece ileri derece endüstrileşmiş ülkelere münhasır kaldı. Diğerleri eskisinden daha fazlası ile duyulan bir fakirlik çemberi içinde yaşamağa devam ediyordu. Böylece sadece «refah halinde yaşayan ülkeler» halklarının asgari seçimini sağladık-tan başka onların konforunu, serbest zaman faaliyetlerini ve kültür ihtiyaçlarını düşünebilecek durumdadır.

Bu durum ise milletlerarası alanda yeni bir dengesizliğe yol açmıştır. Mücadele bugün çeşitli sınıflar arasında değil, zengin milletler ile fakir milletler arasında ceryan etmektedir. Halen Asya, Afrika ve Lâ-tin Amerika ülkelerinin çoğunda şu özellikler göze çarpmaktadır:

- 1) Ülkenin salt ziraî bir karakter taşıması,
- 2) Buna rağmen halkın gıda ihtiyaçlarının tam karşılanamaması,
- 3) Endüstri yapısının zayıf oluşu ve mekanik enerji tüketiminin zayıf oluşu,
- 4) Milli gelirin yılda fert başına düşen miktarının 300 dolardan az oluşu,
- 5) Çok zengin ve imtiyazlı bir azınlığa karşılık çok düşük bir yaşama standardına sahip geniş kitlelerin bulunuşu,
- 6) Şehir ve köy hayatı arasında çok büyük farklılıkların bulunması,
- 7) Yüksek oranda cehaletin hâkim olması,
- 8) Nüfus terkinde yüksek bir doğurganlık ve ölüm oranının varlığı dolayısı ile bu ülkelerin yarıya yakın kırk beş yaştan küçük fertlerden müteşekkil olması.

Endüstrileşmiş ülkeler ise bu sıkıntıların hemen hepsini arkalarında bırakmışlardır. İşçi sınıfları burjuvalaşmaktadır. Bu ülkelerin zenginliği herşeyden önce teknik gelişmeye dayanmaktadır. Burada istihâlin dayanağı ilim ve ileri derece geliştirilmiş makinalardır. Fakat bu durum mevziidir. Pakistan'da toprak erozyonundan meydana gelen zarar 10 yıl önce 4 milyon dolara kapatılabilirdi. Bugün dört misli daha fazla para gereklidir. Aradaki mesafeler gitgide açılıyor.

II — TEKNİK İLERLEME VE KÜLTÜREL GELİŞME

Ekonomik alanda kaydedilen bu hızlı ilerlemeler aynı zamanda insana serbest zamanı değerlendirmeğe, kültürünü geliştirmeğe imkân vermiştir. Çünkü, teknik gelişim sürekli ve yorucu maddî hizmetleri hafifletmiştir. Buna karşılık âleti, makinası, tekniği olamayan bir toplumda bütün üyeler, bütün güçlerini yaşamağa hasretmek zorundadırlar. Dolayısı ile teknik açıdan az gelişmiş olan ülkelerde kültürün gelişmesi imkânsızdır.

Sanat, edebiyat, fikir âlemi, ilim bugüne kadar ancak insanların büyük çoğunluğunu asgarî ihtiyaçlardan yoksun kılma bahasına geliştirilmiştir. Mekanik esirler yani makinalar icat edilinceye kadar medeniyet beşerî esirler dayanarak geliştirilmiştir. Ancak iş süresinin kısaldığı, öğretim ve eğitim imkânların geliştirildiği bir toplumda, fertler kültürel alanda yeteneklerini geliştirme imkânlarını bulmaktadır. Örneğin Japonya'da batı müziğinin yayılması, İskandinavya'da spora verilen önem, Birleşik Amerika'da hobby'lerin çeşitlenmesi v.s.

Orta çağda matbaanın icadı ne kadar büyük bir aşama teşkil etmiş ise günümüzde ceb kitabının yayılması öylesine önemli bir gelişmedir. Teknik ilerleme aynı zamanda haberleşme yollarını çoğaltmak sureti ile insanlar arasındaki sınırları kaldırmaktadır. Sinema, radyo, televizyon, basın her ferdi diğeri ile temas haline getiriyor.

Varto olayı, bir bakıma, dünya halk oyunu en az Türk halk oyu ölçüsünde ilgilendirmiştir. Bu durum eleştirici fikri geliştirir. Başka yaşama tarzları, başka adetleri öğrenmek, başka fikirlere açık kalmak objektif hüküm verebilme yeteneğini geliştirir. İngiliz yazarı R. KİP-LİNG'e göre: «Medeniyet herşeyden önce bir yoldur». Daha geniş bir deyim ile medeniyet başkaları ile temas kurabilmektir. Teknik gelişme ise mesafeler arasındaki maddî engelleri yıkmak sureti ile ilk defa bu temasları geliştirme imkânlarını sağlamıştır.

III — TEKNİK İLERLEMENİN SİYASÎ ETKİLERİ

Teknik ilerleme ekonomik yapıları değiştirirken ve kültürel gelişmeyi hızlandırırken aynı zamanda siyasî müesseselere de tesir etmiştir. Bu alandaki etkilerinin başında sosyal gerginlikleri azaltması, insanlar arasındaki anlaşmayı arttırması ve siyasî kudreti kuvvetlendirmesi ge-

lir. Teknik gelişme şüphesizki sosyal eşitsizlikleri kaldırmıyor, fakat bunların şişkinliklerini azaltıyor. Ensdüstrileşmiş toplumlarda çok büyük servetler ve çok büyük sefaletler tedrici olarak erimektedir. Bu tip toplumlarda hayat şartları tedrici bir şekilde eşit bir düzeye kavuşturulmaktadır.

Öte yandan teknik ilerleme, propaganda ve baskı metodlarının sınırsız gücü siyasî kudreti kuvvetlendirmiştir. Ayrıca teknik gelişme devleti ve idarî mekanizmaları kocaman bir makinanın parçalarına benzer şekilde standardize etmektedir. Bu eyilim bürokrasileşmeyi teşvik ettiği gibi, WILLIAM H. WHYTE'in deyimi ile «teşkilatlanma adamı» tarzında yeni bir insan tipinin yetişmesine önayak olmaktadır.

Devlet bürokrasisinin bu güçlü durumu sebebi ile «teknokrazi» devrinin başlamış olduğu iddia edilmektedir. Plânlama mekanizmalarının rol oynadığı toplumlarda şüphesizki teknokratların rolü büyüktür. Fakat bu onların topyekûn egemenliğine bir delil değildir.

Teknik gelişmenin bugüne kadar yaratmış olduğu gelişmeleri böylece gözden geçirdikten sonra, dünyanın yakın gelecekte beklemekte olduğu bir takım yeni icatları gözden geçirmekte fayda vardır. Bu suretle daha nelere hazırlanmamız gerektiğini anlamak imkân dahiline girer.

1 — UZAYDA HABERLEŞME

Uzay araştırmaları sebebi ile geliştirilen sunî peyker sistemi, haberleşme sistemi alanında büyük yenilikler getirecektir. 1962 de uzaya fırlatılan sunî peyker yardımı ile basın bültenleri, basın fotoları ve canlı televizyon yayınları kıtalar arasında teati edildiği günden bu yana beşerî haberleşme alanında yeni bir devir açılmıştır.

1963 te toplanan milletlerarası telekomünikasyon birliği şimdiden uzay haberleşme yolları ile radyo astronomisinin gelişmesi için gereken hukukî düzenlemeler ile meşguldür. Batı Almanya, Japonya, İngiltere, Birleşik Amerika halen peyker yolu ile yayılacak haberleşmenin milletlerarası telekomünikasyon şebekesine dahil edilmesi için faaliyete geçmiştir. Plân ve tasarımlara göre birinci safhada peyker yersel geleneksel haberleşme sistemlerini birbirine bağlayacaktır; kıtalar arası telefon, telgraf sistemleri bu projeye dahildir. İkinci safhada şehirler ve evler arası haberleşme peyker yardımı ile sağlanacak; üçüncü safhada insan da barındıran peyker şehirleri, ülkeleri ve kıtaları birbirine bağlayacaktır.

Gelişme halindeki ülkelerdeki haberleşme kanallarının gereğince geliştirilmesi halinde 1970 de bugünkünden beş misli fazla kablo tesislere ihtiyaç vardır. Kablolar ise hiçbir zaman haber peykerlerinin vazifesini göremeyecektir. Ayrıca peyk haberleşme sistemi daha az yatırımı gerektirmektedir. Şu kadar ki bu sistemi koyanlar yine gelişmiş

ülkeler olduğuna göre yakın bir gelecekte uzaydan yönetilecek olan haber beslemesi ciddi siyasî problemlere de yol açabilecektir. Bunlardan korunmanın tek çaresi teknik gelişmeye vaktinde izlemek sureti ile katılma yolunu aramaktır.

Görülüyorki teknolojik ihtilâlin henüz başlangıç safhasındayız. Bu ihtilâl dünyayı endüstri ihtilâlinin yaptığından daha fazlası ile değiştirecektir.

Yakın geleceğimizde en fazla rol oynayacak olan unsurlar uzay araştırmaları, elektronik beyinler, Computer'lerdir.

1 — UZAY ARAŞTIRMALARI

Uzay araştırmalarının, gitgide artan dünya nüfusuna yeni yerleşme imkânları verip vermeyeceğini henüz kestiremiyoruz. Şimdilik bu yarışma dünyanın iki büyük devletinin kuvvet gösterisi siyasî ve askerî hâkimiyetini perçinliyen bir unsur rolünü oynamaktadır.

2 — ELEKTRONİK TÜP

Elektronik alandaki yeni icatlar, (damar yolu ile kalbe, barsaklara indirilen gözler...) tıpta insan vücudunun mutlak kontrolü imkânlarını sağlayacakları gibi; küçük çaplı sınaî atom enerjisi reaktörleri, yakın bir gelecekte çok ucuza mâl olacak elektrik enerjisinin imâli ve deniz suyundan bin galonu bir liraya mâl olacak içme suları imâline imkân verecektir.

3 — COMPUTER - IBM alanında ise yine toplum düzenine yeni boyutlar kazandıracak icatler arefesindeyiz.

1) Geleneksel dil ve kelimeler ile yazılı şifre makine diline çevrilme sureti ile haberleşme vetiresi kısılacak ve ucuzlayacaktır. Meselâ Birleşik Amerika telefon operatörleri yılda iki milyar şehirler arası konuşmanın faturasını hazırlamak zorundadırlar. Bu faturalar makinelere hazırlatılabilirse zaman ve masraftan kazanılacaktır.

Aynı metod trafik analizlerinde, istatistik verilerin plânlanmasında kullanılabilir. Bu gelişim geleneksel haberleşme aracı olan yazılı ve sözlü dil yerine makine lisânını ikame edecektir.

2) Computer ve müzik. Comfuter, sunî yoldan nağmelerin bestelenmesinde kullanılmaktadır.

3) Suçluların teşhisi

Dijitâl computerler ile parmak izinin teşhisine yarayan bir arşive bütün parmak izleri, boy, ağırlık, yara izleri, diş, giyim unsurları kaydedilir ve makine aranana süratle bulur.

4) Dijitâl computer ile endüstri plânlaması yapılmaktadır. Örneğin mevcut elektrik enerjisi ile beş aynı endüstri bölümü kurulabilir mi? Sualinin cevabı bu makinelerden alınabilmektedir

5) İmâlat vetiresinde dijital computer kontrolü. Malın kusurlu olup olmadığı piyasaya sevkine kadar imalâtın her safhasında bu makineler ile kontrol edilebilir.

6) Tıpta computerin rolü gün geçtikçe artmaktadır. Örneğin hastalığın yenileme ihtimâli, teşhis guruplarının «corrélation» u computerler ile tesbit edilmektedir.

7) Arkeolojide rolü. Örneğin ölü denizde bulunan vesikaların eksik kısımlarının tahmini computerler ile yapılmaktadır.

8) Tercümede kullanma. Örneğin rusçadan ingilizceye tercüme computerler ile yapılmaktadır. Bu makineler kaynak dilden obje diline de tercüme yapmakta gün geçtikçe daha çok kullanılmaktadır.

9) Dijital computer ile özetleme. Bu makine en önemli kısımları seçer ve basar. Meselâ bir kütüphanede mevcut bir milyon cildin özetlenmesi için otuzbin insan yılının sarfedilmesi gerekmektedir. Halbuki computer'ler, bu işi çok daha kısa zamanda görebilir.

BASINA DÜŞEN ROL

Bilimsel ve teknik deneme ve ilerlemelerin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, anlatılmasında basına büyük bir rol düşmektedir:

I — Basın vasıtası ile dünyaya açılan pencere bu hususta en faydalı neticeleri verecek şekilde kullanılmalıdır. Basının yetişkinlerin eğitimindeki rolü için fazla söz söylemeğe lüzum yoktur.

II — Basın, halka plânlamanın zarurî bir gelişme âleti olduğunu anlatmalı ve öğretmelidir. Bu yol ile rasyonel düşünce ve rasyonel gerekçelere dayanan hesaplara karşı güven artırılmalıdır.

III — Siyaset mekanizmasının da bilimsel ve teknik gelişmelerin etkisi altında olduğu unutulmamalıdır. Hükümet işlerinin tesirli görülebilmesi için teknokratların mevkilerinin kabulünün gerekli olduğu, plâncıların uzmanların çalışmalarından faydalanmanın zarureti belirtilmelidir.

IV — Türkiye'de basın, efkârıumumiyenin kanaatlerinin belirmesinde en tesirli rolü oynayan bir haberleşme vasıtasıdır. Örneğin: yapılan istatistikler, siyasî kanaatlerin belirmesinde basının yüzde elli üç, radyonun yüzde on beş, ikisinin müşterek tesirinin yüzde yirmi altı buçuk nisbetinde olduğunu göstermiştir. Seçmenler de yüzde kırk üç nisbetinde basının, yüzde onbir nisbetinde radyonun ve yüzde otuz beş nisbetinde her iki yayın vasıtasının tesiri altında kalmaktadır. Bundan Türkiyede basının, efkârıumumiye için kanaat önderi olduğu neticesine varabiliriz. (Basın-Yayın Yüksek Okulunda bu konu ile ilgili bir ders vardır.)

Memleketimizde, halk üzerinde bu kadar büyük etkisi olan basından: bilimsel ve teknik ilerlemelerin geniş kitlelere ulaştırılması konusunda en geniş ölçüde faydalanmak gerektir.»

Prof. Dr. Nermin Abadan ve Prof. Lûtfullah Ulukan'ın Konuşmaları Üzerinde Tartışma

İBRAHİM ÇAMLI (Yönetici) — Sayın PROF. DR. NERMİN ABA-DAN'ın ve sayın PROF. LUTFULLAH ULUKAN'ın konuşmaları mevzuunda söz alacak olanları rica ediyorum. Söz isteyenleri sıra ile kaydediyorum. Evet Sayın SERVER İSKİT, lütfen mikrofon başına geliniz.

SERVER İSKİT (İskit Yayınevi Sahibi) —

Toplantımıza mevzu teşkil eden, Halka Doğru Bilgi Yayımı esasında yirmibeş senedenberi mecmualar neşretmiş bir ilgili sıfatile konuşmak istedim.

Bilim mevzuunda faydalı ve enstrüktif olarak halka inişe dair ilk mütevazı ve esaslı tecrübemi, bir emirle devlete ait bir mecmuayı kurup beş sene devam ettirmekle kazanmıştım. Bu mecmua, o zamanın Matbuat Umum Müdürlüğüne bağlı radyo idaresinin organı olacaktı. Herşeyi bana bırakılan bu radyo mecmuası için çok düşünmüştüm. Neticede kararım şu idi ki bu, orta bilgili okuyucunun anlayıp zevkleneceği ve üstelik birşeyler de öğreneceği bir tipte olacaktı. O zamana kadar sesi çıkıp kendisi görünmeyen radyonun iç perdesini açarak bütün faaliyet sahnelerini okuyucunun gözleri önüne dökecektim, döktüm.

Radyoda şark ve garp müziğinin icrasına, icracılarının şahıslarına ve müzik tarihine, temsiller ile temsilcilerine, teknik işletme hususiyetleriyle elemanlarına ve konferanslarla konferansçıların şahsiyetlerine ait bütün hususiyetlerini ve içyüzlerini halkın anlayacağı ifade kılığına sokup üstelik bol fotoğraf ve resimlerle de süsleyip okuyuculara sundum. Bu arada devletin propaganda hakkını da bu cazip neşriyat arasına sokuşturduğum pek küçük dozajlarla verdim. Böylece okuyucu ister istemez bu kısımları da okudu ve matlup hasıl oldu.

Verilen emirde mecmua onbinden fazla basılamıyacaktı. Bu, o 1940 tarihi için yüksek bir tirajdı. Fakat çıkar çıkmaz kapışıldı ve öyle oldu ki bütün yekûn abonelerle kapatıldı, dışarıda satılamaz hale geldi.

1944 de Ankara'dan İstanbul'a geldim. «Aylık Ansiklopedi» yi çıkaracaktım ve bunda da «Radyo Mecmuası» tecrübesini uyguluyacaktım.

Çıkardım ve tutturdum şu kadar ki altıncı sene sonuna doğru yavaş yavaş iltifattan düşmeye başladı. Çünkü yazıların mevzuları ile ifadeleri de kalite bakımından ortanın üstüne çıkmıya başlamışlardı.

Bu def'a 1950 de vülger bir tarih mecmuası denedim. «Resimli Tarih Mecmuası», popüler tarih bilgisi bakımından faydalı fakat ifade bakımından ortanın aşağısında idi. Satışı, zamanının rökoru oldu. Durmadan baskısına devam ettiğim bu mecmuanın tirajı kırkbine yakındı. Otuzbin kadarını satıp ötesini kaldırdım, cilt olunca satıldılar. Ama, bir tarih mecmuası ansiklopediler gibi çeşitli mevzuları ihtiva edemezdi. Kaldı ki okuyucu yalnız Osmanlı tarihine ait münderecat istiyordu. Halbuki birinci derecede ehemmiyette olan vak'aları yazıp tüketince ve heyecanlı mevzular da bitince rağbet azaldı, yedinci sene sonunda hayatını tamamladı.

Daha yüksek kaliteli bir tarih dergisi düşündüm belki okuyucularımın da bilgi dereceleri artık yükselmiştir, diyordum. Maalesef eski kâhillerimi etrafında toplıyamadım, birkaç sene içinde bu da göçtü gitti.

Bu tecrübelerimden çıkardığım mana şu idi ki; ifade ve üslup bakımından halka indikçe sürüm, yani okunma grafiği yükseliyor, aksi halde iniyordu. İşte tecrübeler ve hakikatler ki halk için faydalı vülgarizasyonun yönünü, kalite ve dozajını tayin eder.

Prof. LÛTFULLAH ULUKAN (İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Elemanları Kürsüsü Öğretim Üyesi) — Kendileri ile aynı fikirdeyiz. Neşriyatımızda ilkökul seviyesini düşünüyoruz. Teknik ilerlemelerin ilkel bilgiler ile de izahı gerektiği fikrindeyiz. Neşriyatımızı çok çeşitli insan okuyacağı için geniş kitleleri gözönünde tutarak çalışmak lâzım. Piramidin kaidelerini teşkil eden kitleyi enterese etmek gerekmektedir. Muhataplarımız arasında bâzı insanların, temel meseleler hakkında bazı fikirlere sahip olması; hattâ, bir kısmının bazı meseleleri anlamamızı zannetmesi bile kâr sayılmak lâzımdır.

Vülgarizasyon, aynı zamanda bir sanat meselesidir. Dergi neşriyatımızda seviyeyi aşırı tutarsak, müsbet bir neticeye ulaşamayız. Devlet bu neşriyatı beslese dahi hedefimiz olan halk kitleleri dergiyi okumaz.

ABDİ İPEKÇİ (Milliyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü) — Sayın Prof. Dr. NERMİN ABADAN elektronik beyinlerden bahsettiler. Bunların kullanıldığı işlere de temas ettiler. Burada bir hususu sormak istiyorum. Acaba elektronik beyinler ile ilmi yazıları vülgarize etmek için çalışmalar var mıdır?

Prof. Dr. NERMİN ABADAN — Bu alandaki neşriyatı esas itibarı ile 1960 tarihliyelerine kadar takip etmiş bulunuyorum. Bu çerçevedeki elektronik beyin çalışmaları, salt teknik alanlara mahsustur; vülgarizasyonu kapsamaz.